

Türkiye’deki Halk Kütüphanelerinin Derme Geliştirme Politikaları Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Collection Development Policies of the Public Libraries in Turkey

Emine CENGİZ, Özgür KÜLCÜ, Bülent YILMAZ

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için/ To cite this article:

Cengiz, E., Külcü, Ö. ve Yılmaz, B. (2019). Türkiye’deki halk kütüphanelerinin derme geliştirme politikaları açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Dünyası*, 20(1), 1-24. doi: 10.15612/BD.2019.709

Makale türü / Paper type: Hakemli / Refereed

Araştırma Makalesi / Research Article

Doi: 10.15612/BD.2019.709

Geliş Tarihi / Received: 13.10.2018

Kabul Tarihi / Accepted: 28.04.2019

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 22.05.2019

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index>

Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinin Derme Geliştirme Politikaları Açısından Değerlendirilmesi*

Emine CENGİZ** , Özgür KÜLCÜ*** , Bülent YILMAZ****

Öz

Derme geliştirme politikası kütüphanenin mevcut dermenin boyutunu tanımlayan, kaynakların gelişmesinin devamını sağlayan ya da bunu planlayan, dermenin gücünü ortaya koyan ve seçim felsefesi ile kurumun genel amaçları arasındaki ilişkiyi gösteren ve düşünce özgürlüğünün bir ürünü olarak ortaya çıkan doküman metni olarak tanımlanmaktadır. Halk kütüphanelerinde dermenin nitelik ve nicelik olarak kullanıcıya uygun olması ve bu kapsamda her halk kütüphanesinin bir derme geliştirme politikasına sahip olması beklenmektedir. Çalışma bu kapsamda, Türkiye'deki derme geliştirme hizmetlerinin nasıl yapıldığının, il ve ilçe halk kütüphanelerinin derme geliştirme politikalarının durumunun, il ve ilçe halk kütüphanesindeki müdür ve kütüphanecilerin derme geliştirme politikaları hakkındaki düşünce ve görüşlerinin uygulanan anket kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de derme geliştirme süreçlerine dayanak olan Yayın Seçme Yönetmeliği'nin de değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimleme yöntemi ve anket tekniği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 18 programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde yüzdeler, sıklık ve Ki-kare istatistik hesapları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikaları konusunda var olan koşullar, sorunlar tanımlanmaya, bu sorunların çözümüne dönük bir yol haritası çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Derme; derme geliştirme; derme geliştirme politikası; halk kütüphaneleri.

* Bu çalışma 2017 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında Prof. Dr. Özgür Külcü danışmanlığında tamamlanan "Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikaları: Türkiye'de Halk Kütüphaneleri Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tezine dayanarak hazırlanmıştır.

** Sorumlu Yazar, Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, emine.cengiz@marmara.edu.tr

*** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, kulcu@hacettepe.edu.tr

**** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Evaluation of the Collection Development Policies of the Public Libraries in Turkey*

Emine CENGİZ** , Özgür KÜLCÜ*** , Bülent YILMAZ****

Abstract

Collection development policy is the document text which defines the size of the existing collection of a library, maintains or plans development of sources, reveals the power of the collection, displays the relationship between the selection philosophy and general purposes of the institution, and results as a product of freedom of thought. The collection is expected to be suitable for the user in terms of quality and quantity and, in this respect, each public library is expected to have a collection development policy. With this in mind; the structure of collection development services, the condition of the collection development policies at the provincial and district public libraries, and opinions and ideas of directors and personnel in provincial and district public libraries on collection development policies were evaluated within the scope of the survey carried out. In this context, the publication is aimed to evaluate basis for collection development processes in Turkey Selection Regulations as well. Descriptive method and survey technique were used in the research. SPSS 18 program was used to evaluate the data. Percentage values, frequency and Chi-square statistic calculations were used to analysis the data. As a result of the research, the conditions that exist in the public library development policies, the problems have been tried to be defined and a road map for solving these problems has been tried.

Keywords: Collection; collection development; collection development policy; public libraries.

* This study is based on the dissertation, titled "Collection Development Policies in Public Libraries: An Evaluation on Public Libraries in Turkey" that was carried out under the supervision of Prof. Dr. Özgür Külcü at Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Information Management.

** Corresponding Author, Lecturer, Marmara University, Head Office of Library and Documentation, emine.cengiz@marmara.edu.tr

*** Prof., Hacettepe University, Department of Information Management, kulcu@hacettepe.edu.tr

**** Prof., Hacettepe University, Department of Information Management, byilmaz@hacettepe.edu.tr

Giriş

Kütüphanelerin önceden belirlenmiş hedefleri doğrultusunda, ilgili gelişmeleri ve uygulamaları yakından takip ederek, hizmet verdikleri kullanıcı gruplarının özelliklerini göz önüne alarak faaliyetlerini yapılandırılmaları gerekmektedir. Halk kütüphaneleri bölgesel öncelikleri göz önüne alarak, toplumun tüm kesimlerinin araştırma ve eğitim ihtiyaçlarını destekleyen, hitap ettiği dokuya ilişkin kültürel varlıkların korunması ve erişilir kılınmasına dönük hizmetler yürüten kurumlardır. Toplumun araştırma, eğitim ve kültüre ilişkin artan beklentilerine paralel olarak halk kütüphaneleri gün geçtikçe önemini artırmaktadır. Bu çerçevede halk kütüphanelerinin değişen koşulları da göz önüne alarak hizmet politikalarının ve faaliyetlerinin gözden geçirilmesi, yerel beklentiler ile yenilikçi hizmetlere dönük gelişmelerin yakından izlenmesi gerekmektedir. Derme bir kütüphane için olmazsa olmaz unsurlardan birisidir. Johnson (2009, s. 9) dermenin önemini "Eğer bir dermeye sahip değilseniz, kütüphaneye de sahip değilsiniz" şeklinde belirtmektedir.

Derme hem nicelik hem de nitelik olarak kullanıcı grubunun ihtiyaçlarına cevap vermek durumundadır. İyi bir dermenin temeli iyi bir derme geliştirme politikasına dayanmaktadır. Halk kütüphanelerinin kendilerine ait derme geliştirme politikalarının olmayışı ya da yetersiz oluşu, ileriye dönük tutarlı planlamaların yapılamayışı, hizmetlerin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Türkiye'de halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikası ile ilgili literatür sınırlıdır. Agee'nin (2005, s. 92) değindiği gibi derme geliştirme sürecinde kullanıcıların bilgi gereksinimlerinin saptanması, kullanıcıların sadece güncel ihtiyaçlarının değil, gelecekteki ihtiyaçlarının da öngörülerek hizmetlerin yapılandırılması (Singh, 2004, s. 55) beklenmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki halk kütüphanesinin bir derme geliştirme politikası geliştirmesi ve bir derme geliştirme politikasına sahip olması gerekmektedir.

Derme Geliştirme Politikası

Politika dar anlamıyla bir amaca veya hedefe ulaşmak için izlenecek yol veya yöntemlerdir. Türk Dil Kurumu (TDK) 'na göre politika; "belirlenen amaç veya hedeflere ulaşmaya yönelik karar ve eylemler bütünüdür" (2016). The ALA Glossary of Library and Information Science'a göre kütüphanecilikte politika, "bir örgüt içinde geniş bir alandaki etkinlikler için kabul edilebilir uygulamaları ve eylemleri betimleyen, tercihen yazılı olan bir yönetsel plan ya da rehberler dizisidir" (Gökçe, 2008, s.58'de aktarıldığı gibi). Derme geliştirme politikası ise; kütüphanenin sahip olduğu derme hakkında bilgi veren, dermenin gelişimine katkı sağlayan, kütüphanenin amaçlarını yok saymadan mantık çerçevesinde derme geliştirmeyi planlayan dokümandır (American Library Association, 1987, ss. 2-3). Johnson (2009, s.72), derme geliştirme politikası olmayan bir kütüphanenin, iş planı olmayan bir şirket gibi olduğunu belirtir. Derme oluştururken ve geliştirirken kütüphanecinin en büyük yardımcısı uyulması gereken şartları kapsayan

yazılı kuralların, yönergelerin, bir başka deyişle belirli bir derme politikasının varlığıdır (Önal, 2005, s.198). Derme geliştirme politikası pek çok amaca hizmet ettiği için her kütüphanenin sahip olması gereken bir unsurdur. Derme geliştirme politikası derme hakkında bilgi verir, derme için ayrılacak bütçeyi belirlemeye yardımcı olur, entelektüel mülkiyet hakları ve sansür konusunda kütüphanenin tavrını ortaya koyar, materyal seçiminden, bağış kaynakların derme içindeki yerine kadar bu süreçteki önceliklerin belirlenmesine yardımcı olur (Johnson, 1994).

Derme, Türkçe'de bulunan ve Fransızca'dan geçmiş olan 'koleksiyon' sözcüğünün eşanlamlısıdır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2016) derme "aynı türden bir araya getirilmiş şeylerin hepsi, koleksiyon" olarak tanımlanmaktadır. Halk kütüphanelerinde bulunan her türlü materyal dermenin içinde yer alır. Derme geliştirme, seçme, seçme politikasının düzenlenmesi ve belirlenmesi, potansiyel kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesi, derme kullanım çalışmaları, derme analizi, bütçe analizi, derme ihtiyaçlarının belirlenmesi, toplum analizi, iş birliği, kaynak planlanması ve paylaşılması ile ilgili çeşitli aktiviteleri kapsar (Johnson, 2009, s.1).

Derme geliştirme politikalarının halk kütüphanelerine sağladığı yararlar aşağıda genel bir çerçeve çizilerek verilmiştir:

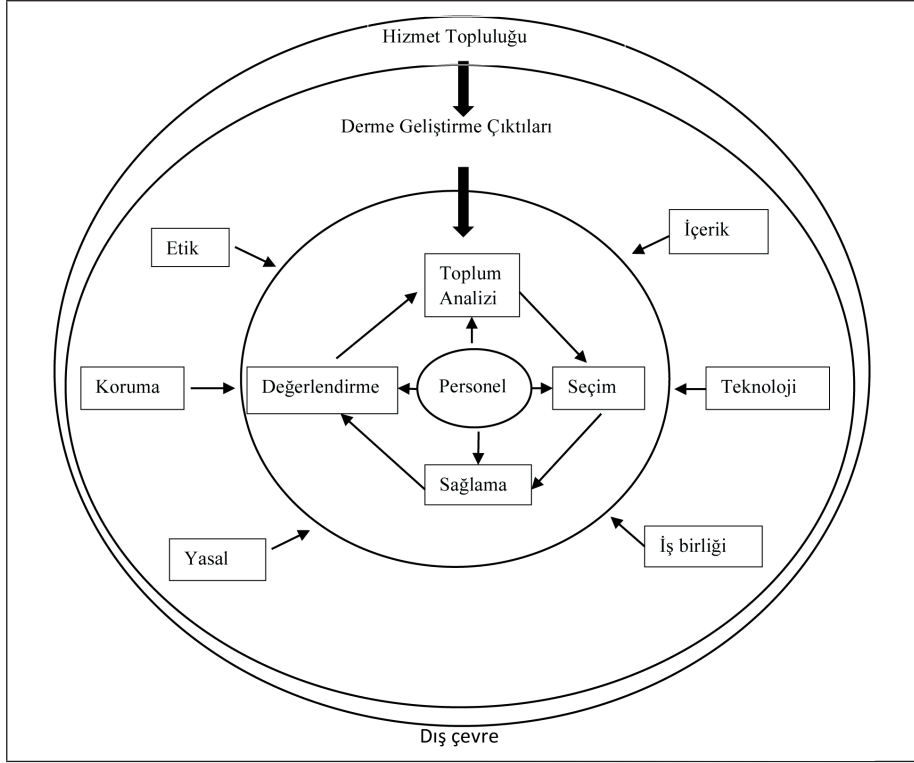
- Derme geliştirme politikası, dermenin doğası ve alanı hakkında bilgi verir,
- Önceliklerin belirlenmesinde bilgi verir,
- Derme için kurumsal öncelikler hakkında düşünmeyi sağlar,
- Kurumsal amaçları karşılamak için belli taahhütlerin yerine getirilmesini sağlar,
- Dermeye dahil edilecekler ve edilmeyecekler için standartlar koyar,
- Tek bir seçici ve tek bir personelin eğilimlerinin yol açacağı etkileri azaltır,
- Yeni personel için eğitim ve oryantasyon aracıdır,
- Şikayetlerin ele alınmasında personele yol gösterir,
- Dermenin ayıklanmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olur,
- Bütçe kaynaklarının rasyonel dağılımına yardımcı olur,
- Derme geliştirme programının genel performansının değerlendirilmesi için bir araçtır,
- Derme geliştirme amacı hakkında kütüphane dışındaki kişilere bilgi verir,
- Zaman ve personel döngüsü üzerinde sürekliliğin sağlanmasına yardımcı olur. (Evans, 1995, s.80; Gökçe, 2008, s. 59'da aktarıldığı gibi).

Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikası

19.yüzyıldan günümüze halk kütüphaneleri her yaş ve sosyal statüden insanın gereksinim duyduğu bilgiye erişim sağlayan temel araştırma merkezi olarak işlev görmektedirler. Bu çerçevede halk kütüphanelerinin toplumun bilgi gereksinimini karşılamaya yönelik çok yönlü derme geliştirme politikaları uygulamaları beklenmektedir. Derme geliştirme politikaları yerel ve ulusal beklentiler yanında çeşitli düzeylerde kullanıcı analizlerine de dayanarak oluşturulmak durumundadır. Değişen sosyo-ekonomik koşullar ve gelişen teknoloji ile birlikte kullanıcıların bilgi ihtiyaçları ve bilgi arama davranışları da farklılaşmıştır.

Kütüphanenin oluşumundaki en önemli unsurlardan birisi dermedir. Dermeler ait oldukları kütüphanelerin amaçlarını gerçekleştirmeye yardımcı olurlar. Derme geliştirme kütüphaneler için evrensel bir süreçtir (Evans ve Saponaro, 2012, s. 22). Kütüphaneler var olduğu sürece derme geliştirme de var olacaktır. Derme geliştirme sürecinin yedi önemli unsuru vardır: Bunlar; toplum analizi, seçim, seçim politikası, sağlama, ayıklama, değerlendirme ve korumadır (Evans, 1995, s. 17).

Evans ve Saponaro en son 2012'de güncelleştirdikleri eserlerinde derme geliştirmeyi aşağıdaki şekilde yapılandırmışlardır. Evans ve Saponaro'nun diyagramında derme geliştirme dört ana çekirdeği (toplum analizi, seçim, sağlama ve değerlendirme) dışında diğer aktiviteleri (iş birliği, içerik, teknoloji, koruma, yasal, etik/düşünce özgürlüğü) de altı gruba ayrılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Derme Geliştirme Süreci (Evans ve Saponaro, 2012, s. 23)

Yukarıdaki derme geliştirme süreci ile ilgili diyagram aşağıda açıklanmaktadır. Bu çerçevede toplum analizi, kütüphane tarafından kullanıcıların gereksinimlerini, isteklerini ve taleplerini öğrenme amaçlı olarak halk kütüphanelerinin potansiyel kullanıcılarına yapılan anket, pazar araştırmasıdır. Derme geliştirmede en önemli aşamalardan biri toplum analizidir. Derme geliştirmede seçim toplum analizinden sonra gelen işlemdir. Seçim derme geliştirme ve derme geliştirme politikası için oldukça elzemdir. Seçim işleminin önemini Evans ve Saponaro (2012, s. 69) "Seçim derme geliştirmenin kalbidir" şeklinde belirtmişlerdir. Seçim, kütüphaneye belli ölçütlere dayanarak kaynak seçme sürecidir. Johnson (2009, s.108) ise seçimin hem sanat hem de bilim olduğunu ifade etmiştir. Tüm seçim kararları kütüphanenin öncelikleri, amaçları, görevleri ve kullanıcı göz önüne alınarak başlar. Sağlama, her türlü materyalin belirli yöntem ve tekniklerle dermeye kazandırılması işlemidir. Sağlama işleminin önemini Evans ve Saponaro (2012, s. 103) "seçim derme geliştirmenin kalbiyse, sağlama da derme geliştirmenin büyüme ve gelişme aşamasını sürdüren kandır" şeklinde belirtmişlerdir. Satın alma,

materyalin yayıncı, toptancı, aracı vb. yerler aracılığıyla ücret karşılığı kütüphaneye alınması işlemidir. Bağış, kütüphaneye yazar, yayımcı veya bağımsız kişi maddi bir beklenti olmaksızın verilen kitap veya diğer materyallerdir. Değişim, kütüphaneler arası kaynak değişimi ve paylaşımıdır (Gökçe, 2008, ss. 49-50). Derleme, "Bir yayıncı veya yayın sahibinden, bir kütüphanede yer alması ve böylece halkın kullanımı için toplanan materyaller" olarak tanımlanmaktadır (Prytherch, 2000, s. 218). Polat'a göre (1999, s. 579) derleme, yayınlanan kaynakların toplumların bilgi ihtiyacını karşılamak ve bu kaynakları gelecek kuşaklara aktarmak için bir nüshasının saklanmasıdır. Johnson'a göre (2009, s. 112) değerlendirme derme sürecinin temel kalitesine bakmaktadır. Derme değerlendirme yeni bir terim değildir, aksine çok eski zamanlardan beri yapılan bir işlemdir. Zamanla teknoloji ve kütüphane işlemlerindeki değişimler, kullanıcı istek ve gereksinimlerini de değiştirmiş bu da derme değerlendirme ölçütlerine yeni ölçütler eklenmesini gerektirmiştir. Ayıklama taşıma veya geri çekme yoluyla aktif materyalden materyali çıkarma işlemidir (Johnson, 2009, s. 151). İş birliği iki veya daha fazla insanın veya kurumun amaç ya da hedeflerini gerçekleştirmek için iletişime ve paylaşımına geçmesidir. Kütüphaneler için ise iş birliği, kütüphanelerin kendi başlarına yapamadıkları çalışmaları birlikte yapmak, kullanıcılarına sağlayamadıkları kaynakları değişim yolu ile sağlamak vb. amaçlarla yapılır (Tonta, 1999, s. 494). Hiçbir kurum ya da insan belirli bir hizmeti vermek için tek başına yeterli değildir. İlgili kurum veya kişilerden yardım almak ve süreçleri beraber yürütmek kurumun amaç ve hedeflerini gerçekleştirmekte daha etkili olacaktır. Derme geliştirmede karar alma sürecinde iş birliği oldukça önemlidir.

İçerik, halk kütüphanelerinin dermesinin kapsadığı farklı türdeki materyallerden oluşmaktadır. Halk kütüphanesi doğası gereği birbirinden farklı kullanıcı grubuna sahip olduğu için dermesinde birbirinden farklı materyal barındırır. Kitaplar, seriler ve basılı olmayan kaynaklar halk kütüphanelerinin dermelerinin sahip olduğu en önemli parçalarıdır. Halk kütüphanelerinin amaç ve hedeflerine ulaşmaları ve daha iyi hizmet verebilmeleri için teknoloji ile yarışmaları ve teknolojiyi kütüphane hizmetlerinde bir fırsata çevirmeleri gerekmektedir. Aksi halde kütüphaneler iyi hizmet veremeyecek, kullanıcı gereksinimlerini karşılamada yetersiz ve pasif duruma düşeceklerdir. Kullanıcılar eskiye oranla elektronik kaynak kullanımına ağırlık vermeye, bazı işlemlerini elektronik ortamdan halletme yönelimine girmişlerdir. Bunun yanı sıra teknoloji kütüphane için sadece elektronik kaynak anlamına gelmemektedir. Teknoloji birçok teknik işlemin elektronik yollarla yapılmasını da sağlamaktadır.

Koruma, kütüphane kaynaklarının çeşitli etkenlerden dolayı olumsuz yönde etkilenmesi durumunda kaynağın kötüleşmesine engel olmaya yönelik uygulanan yöntemdir. Koruma, materyalin fiziksel ve kimyasal hasar görmesini en aza indirmek ya da engellemek için önlemlerin alınması işlemidir. Koruma derme geliştirme için çok önemlidir. Koruma en başta dermenin devamlılığını sağlamak adına önemlidir. Kütüphaneler dermeleri ve derme geliştirme süreçleri için bütçelerinin büyük bir miktarını ayırırlar (Prytherch, 2000, s. 178).

Günümüzde derme geliştirmenin ihtiyacı olan temel şeylerden birisi telif (entelektüel mülkiyet) hakları yasası ve düzenlemelerdir. Telif hakkı, işin satılması veya izinsiz basılmasına karşı korumak için oluşturan hukuk kurallarından gelmektedir. Bilginin dağıtılması ve üretilmesi riskine karşı bireylerin veya şirketlerin bazı önlemler almasıdır. Bu yasal düzenlemeler kütüphanelerde kullanılmasına rağmen aslında oldukça karışık bir yapılanma göstermektedirler (Çağlayan,1991, s. 1).

Türkiye'de Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme

Türkiye'de halk kütüphanelerinin yayın seçimi Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 18 Haziran 2005 tarihinde çıkarılan Yayın Seçme Yönetmeliği'ne göre yapılmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği, 2005). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği, kütüphanelerin derme oluşturma ve geliştirme faaliyetlerine yön vermektedir (Yılmaz, 2005, s. 307). Türkiye'deki halk kütüphanelerinde derme Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (KYGM) tarafından merkezi şekilde geliştirilmektedir. Halk kütüphaneleri için gerekli olan yayınların büyük bir kısmını (yaklaşık %90) KYGM, geri kalan kısmını (yaklaşık %10) bakanlığın sağladığı bütçe ile kütüphaneler kendileri sağlamaktadırlar. Yönetmelikte (2005) dikkat çeken noktalardan biri, kütüphane için yayın seçim aşamasında kütüphanede bulunan personele göstermelik bir hak tanındığı, seçim işleminin merkezîyetçi bir yapıya bırakılmasının hukuksal bir dayanak olarak zorunlu tutulduğudur. Yayın Seçme Kurulu yönetmelikte yer almakla birlikte yeterince işlevsel olamadığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2005, s. 6'da aktarıldığı gibi).

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın temel amacı; Türkiye'deki il ve ilçe halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikalarının mevcut durumunu ortaya koymak ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği'ni (2005) kütüphane yöneticileri ve kütüphaneci yaklaşımları bağlamında değerlendirmektir. Araştırma amacı doğrultusunda araştırma problemi; "Türkiye'deki il ve ilçe halk kütüphanelerinin derme geliştirme politikaları nasıl yapılandırılmaktadır?" şeklinde oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında aşağıdaki alt sorulara da yanıt aranmıştır:

- Kütüphane yönetiminin derme geliştirme politikalarının değerlendirilmesi sürecine bakış açısı nedir?
- Türkiye il ve ilçe halk kütüphaneleri kendilerine ait bir derme geliştirme politikasına sahip midir?
- Kütüphane yönetimlerinin derme geliştirme politikaları oluştururken göz önünde bulundukları unsurlar nelerdir?
- Halk kütüphanelerinde derme politikaları geliştirmede yaşanan sorunlar nelerdir?

- Kütüphaneciler var olan merkezi derme geliştirme sistemini nasıl değerlendirmektedirler?
- Sistemin aksayan yönlerine ilişkin kütüphaneci görüşleri nelerdir?
- Türkiye'deki halk kütüphanelerinde derme geliştirme için büyük önem taşıyan Yayın Seçme Yönetmeliğinin eksiklikleri nelerdir?

Bu doğrultuda araştırmanın hipotezi "Türkiye'de halk kütüphanelerindeki derme geliştirme politikaları ve uygulamaları yerel koşulları, kurumsal gereksinimleri, kullanıcı gereksinim ve beklentileri ile uluslararası yaklaşımları göz önüne alan nitelikte yapılandırılmamaktadır." şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Kaptan (1995, s. 59) bu yöntemi, olayların, grupların, kurumların vb. çeşitli alanların ne olduğu ve bu sırada gerçekleşen eylemleri daha iyi anlayabilme, aktarabilme adına aralarındaki ilişkinin açıklandığı bir unsur olarak görmektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 18 programından yararlanılmıştır. Söz konusu anket 2016 yılı Nisan ayı içerisinde uygulanmıştır. Çalışma sırasında Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Ender Güngör ile çalışmanın yapılandırılması ve anketin ön testi için görüşülmüştür. Aynı zamanda anketin oluşturulma aşamasında ve oluşturulduktan sonra Ankara'daki il halk kütüphanelerindeki müdür ve kütüphanecilere ön test uygulanmış, çalışma için geri dönüş alınıp gerekli düzeltmeler ve eklemelerle anketin son hali oluşturulmuştur. Çalışma anketinin 81 il halk ve 81 ilçe halk kütüphanesinden birer personelin doldurması hedeflenmiştir. Anketi 74 il halk kütüphanesi ve 46 ilçe halk kütüphanesi yöneticisi ve kütüphanecisi (kütüphanecisi olmayan ilçelerde diğer personel) yanıtlamıştır. Türkiye'deki tüm il ve ilçe halk kütüphanelerindeki personel sayısı 2627'dir. Çıngır'ya göre, (1990, s. 261) 0,95 güven düzeyi ve 0,05 hoşgörü miktarı ile 3000 bireylik kitle genişliği 110 kişi ile temsil edilebilmektedir. Araştırma kapsamına 120 kurum alınmıştır. Örneklem evreni temsil etmektedir. Verilerin analizinde yüzdeler, sıklık ve Ki-kare istatistik hesapları kullanılmıştır ve elde edilen sonucunda gerekli yorumlar yapılmıştır (Baş, 2001, s.128; Çakmak, 2011, s.11).

Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmanın gerçekleştirildiği yıl (2016) Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı hizmet veren 1.130 adet halk, çocuk ve edebiyat müze kütüphanesi bulunmaktaydı.

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de il ve ilçe halk kütüphanelerinde gerçekleştirilen anketten elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Anket sorularının bir kısmında denekler birden fazla seçenek işaretleyebildiği için yüzdeler değerler %100'ün üzerinde veya altında çıkabilmektedir. Ankette elde edilen bulgulara göre ankete katılan personelin 62'si yönetici (müdür, müdür yardımcısı, yönetici, %51,7), 58'i idari personeldir (uzman, kütüphaneci, idari personel ve diğer, %48,3).

Anket verilerinden sağlanan bilgilere göre, 120 halk kütüphanesinde çalışan personelin büyük bir çoğunluğu (%82,5) lisans mezunudur. En düşük eğitim düzeyi olan lise ve dengi okul mezunlarının oranı ise %6,7'de kalmaktadır. Bu durum halk kütüphanelerinde hizmet veren personelin önemli bir çoğunluğunun en azından lisans mezunu olması açısından olumlu değerlendirilebilir.

Anket uygulanan halk kütüphanelerinde çalışan personelin %78,5'i üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden mezun olmuştur. Ankete katılanların yaklaşık üçte biri kütüphaneciyken (%39,2) onu takip eden oranda yine yaklaşık üçte biri ise müdür (%38,3) unvanındadır. Katılımcıların kurumdaki pozisyonuna göre çalışma süreleri incelendiğinde yöneticilerin en çok 21 yıl ve üzeri (%61,7), idari personelin ise en çok 1-5 yıl arası çalışanlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 1. Yayın seçiminden kimlerin sorumlu olduğu

Yayın seçiminden sorumlu olanlar	Sayı	%
Müdür	54	45
Müdür yardımcısı	20	16,7
Kütüphane yöneticisi	10	8,3
Kütüphaneci(ler)	81	67,5
Alanında uzman kişiler	15	12,5
Sadece KBYSK ¹ 'nin belirlediği kaynaklar	38	31,7
Diğer	9	7,5

Tablo 1'de halk kütüphanelerindeki yayın seçiminin öncelikle kütüphanecilerin (%67,5) daha sonra ise müdürlerin (%45) sorumlu olduğu görülmektedir. Bu oranlara yakın bir oranla halk kütüphanesindeki yayınların sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Kurulunun (KBYSK) belirlediği kaynaklardan (%31,7) geldiği görülmektedir. Yine alanında uzman kişilerin seçtiği kaynaklar (%12,5) düşük bir oranla karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2. Kütüphanede yayın seçiminin kimler tarafından ne oranda yapıldığı

Oranlar	Sayı	%
%100 KYGM	25	20,8
%70 KYGM-%30 Kütüphane	85	70,8
%50KYGM-%50 Kütüphane	4	3,3
%30 KYGM-%70 Kütüphane	3	2,5
%100 Kütüphane	3	2,5
Toplam	120	100

1 KBYSK : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Kurulu.

Tablo 2'de yayın seçiminin öncelikle %70,8 oranla %70 KYGM-%30 Kütüphane'nin, daha sonra ise %20,8 oranla %100 KYGM'nin yaptığı görülmektedir. Bu oranlar KYGM (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü)'den elde edilen verileri de doğrular niteliktedir. Bu durum derme geliştirme açısından kütüphanelere seçim şansının çok büyük bir oranda verilmediğini göstermektedir. Yayın seçiminde kimlerin sorumlu olduğu ve aslında bu işi kimlerin yaptığı arasında bir fark bulunmakta ve bu fark Tablo 1 ve Tablo 2'de açıkça görülmektedir.

Seçim işleminin büyük bir kısmının KYGM tarafından yapılmasının olumlu yanlarına baktığımızda katılımcıların %38,3'ü hizmetlerin standart olarak yürütülmesi olduğunu belirtmişlerdir. Yine bu oranları takip eden %33,3 ile kütüphanelerin merkezi olarak yapılandırılması, %31,7 ile işlerin kolaylaştırılması ve %30,8 ile merkezi denetim ve kontrolün gerçekleştirilmesinin katılımcılar için olumlu yanlar olarak görülmektedir. Katılımcıların %15,8'i seçiminin KYGM tarafından yapılmasının hiçbir katkı sağlamadığını düşünmektedirler.

Seçim işleminin büyük bir kısmının KYGM tarafından yapılmasının olumsuz yanlarına bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu (%83,3) halk kütüphanesi gibi yerel odaklı hizmet veren bir kütüphane için yerel ihtiyaçlar çerçevesinde dermenin geliştirilememesi noktasına dikkat çekmektedir. Katılımcılar halen seçim işleminin büyük bir bölümünün KYGM tarafından yapılmasını olumsuz bir durum olarak görmektedirler. Yine katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%64,2) merkezi derme geliştirme politikalarının, dermenin güçlü ve zayıf yönleri çerçevesinde geliştirilmesine engel olarak görmektedirler. Diğer olumsuz görülen durumlar ise seçim sürecinin daha hızlı ve etkin yürütülememesi (%38,3), sansür ve ayrımcılık endişesidir (%32,5).

Tablo 3. Halk kütüphanelerinde seçim işleminden kim(ler) sorumlu olmalı

Sorumlular	Kütüphanenin kendisi	KYGM	Kütüphane ve KYGM	Toplam
Yönetici	16	1	45	62
%	25,8	1,6	72,6	100
İdari Personel	13	1	44	58
%	22,4	1,7	75,9	100
Toplam	29	2	89	120
%	24,2	1,7	74,2	100

Tablo 3'te katılımcılar "halk kütüphanelerinde seçim işleminden sizce kim sorumlu olmalıdır?" sorusuna yöneticilerin %72,6'sı ve idari personelin %75,9'u kütüphane ve KYGM'nin bu işlemi birlikte yapması gerektiğini belirtmiştir. Seçim işlemi sadece kütüphanenin yapması gerekir diyenlerin oranı toplamda %24,2'de kalmaktadır. Bu işlemi sadece KYGM yapsın diyenler ise sadece %1,7'dir. Bu oranlara bakıldığında halk kütüphaneleri personeli seçim işleminin başlı başına KYGM'nin elinde olmasını istemediklerini ve kütüphanenin bu işlemlerde etkin görev almasını istediklerini görmekteyiz.

Tablo 4. Yayın seçim aşamasında dikkat edilecek noktalar

Dikkat edilecek noktalar	Yönetici	İdari personel	Toplam
Kütüphanenin amaç ve hedefleri	48	44	92
%	77,4	75,9	76,7
Kullanıcı beklentileri/özellikleri	58	54	112
%	93,5	93,1	93,3
Bütçe koşulları	29	27	56
%	46,8	46,6	46,7
Benzer kütüphanelerin içerikleri	8	12	20
%	12,9	20,7	16,7
Ulusal ve uluslararası eğilimler ve gelişmeler	30	27	57
%	48,4	46,6	47,5
Yerel kültürel özellikler/koşullar	45	46	91
%	72,6	79,3	75,8
Diğer	--	--	--
%	--	--	--

Tablo 4'e bakıldığında, katılımcıların yayın seçim aşamasında en çok üzerinde durduğu konu (%93,3) kullanıcı beklentileri/özellikleridir. Katılımcıların yine üzerinde durduğu noktalar, kütüphanenin amaç ve hedefleri (%76,7) ve yerel kültürel özellikler/koşullardır (%75,8). Katılımcıların yayın seçiminde üzerinde en az durduğu nokta ise benzer kütüphanelerin içerikleridir (%16,7). Yine bütçe, ulusal ve uluslararası koşullar ve gelişmeler %50'nin altında önemli görülmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğinin yayın seçim ölçütlerinin yeterliliği verilerine göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğinin yayın seçim ölçütlerini yöneticiler (%75,8) ve idari personel (%62,1) kısmen yeterli bulmuşlardır. Katılımcılar bu ölçütleri toplamda (%10,8) yetersiz bulmuşlardır.

Tablo 5. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğindeki Yayın İnceleme Komisyonunun seçim işlevini yerine getirip getirememesi

Seçim işlevi	Bütünüyle getirebiliyor	Kısmen getirebiliyor	Getiremiyor	Toplam
Yönetici	9	47	6	62
%	14,5	75,8	9,7	100
İdari personel	14	36	8	58
%	24,1	62,1	13,8	100
Toplam	23	83	14	120
%	19,2	69,2	11,7	100

Tablo 5'e göre Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğinin Yayın İnceleme Komisyonunun seçim işlevini yöneticiler (%75,8) ve idari personel (%62,1) kısmen yeterli yerine getirdiklerinin belirtmişlerdir. Katılımcılar komisyonun görevini toplamda (%11,7) yerine getiremediğini belirtmişlerdir.

Yayın Seçme Kurulunun seçim işlevini yerine getirip getirmediği hakkındaki verilere göre, grupların toplamda kurulun görevini yerine getirdiğini %70,8 oranında işaretlemişlerdir. Katılımcıların %16,7'si Yayın Seçme Kurulunun işlevini bütünüyle getirebildiğini dile getirirken %12,5'i yerine getiremediği belirtmişlerdir. Ki-Kare test sonucunda elde edilen olasılık değeri $p=0,077 > \alpha =0,05$ olduğu için kurulan hipotez kabul edilir. Bu durumda gruplar arasında verilen yanıtlara yönelik farklılık bulunmamaktadır.

Ankete katılanlara derme geliştirme politikasının halk kütüphaneleri için önemi sorulduğunda; katılımcılar en çok kişisel beklentiler ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde dermenin geliştirilebilmesi (%51,7) için halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sansür, mülkiyet ve erişim hakları, düşünce özgürlüğü ve etik konularında sorunların aşılmasına yardımcı olmasının önemi %40,8 ve güncel siyasal ve politik değişikliklerden daha az etkilenen, sürdürülebilir dermenin yapılandırılabilmesinin önemi ise %39,2'dir.

Katılımcılar, genel olarak derme geliştirme politikasının yararları konusunda sıralanan her bir seçeneği %30'un üzerinde işaretleyerek her bir unsuru kayda değer oranda yararlı bulduklarını belirtmişlerdir. Sıralanan faydalar arasında en çok kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinin sağlanması (%76,7), önceliklerin belirlenmesinde bilgi verilmesi (%74,2), tek bir seçici ve tek bir personelin eğilimlerinin yol açacağı etkileri azaltması (%68,3) dermenin ayıklanmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olması (%68,3) yer almaktadır. Diğer unsurların da katılımcılar tarafından oldukça olumlu bulunduğu görülmektedir. Ki-Kare test sonucunda elde edilen olasılık değeri $p=0,018 > \alpha =0,05$ olduğu için kurulan hipotez kabul edilir. Bu durumda gruplar arasında verilen yanıtlara yönelik farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcılara kaynakları hangi kanallarla sağladıkları sorulduğunda; halk kütüphanelerine sağlanan kaynakların çoğu (%95,7) Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından gönderilen kaynaklardan oluşmaktadır. Kaynakların bakanlık tarafından gelmediğini belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%2,5). Kütüphanenin ihtiyaçları çerçevesinde kaynakların sağlandığını dile getirenlerin oranı %35'in altında kalmaktadır. Kütüphaneye özel kişi ya da kuruluşlardan gelen bağışlarla (%82,5) kaynak sağlanması büyük ölçüde yapılmamaktadır. Katılımcılara göre kütüphaneye özel kişi ya da kuruluşlardan gelen bağışlarla sağlanan kaynak oranları %5 gibi oldukça düşüktür. Halk kütüphanelerine sağlanan kaynaklar ağırlıklı olarak (%57,5) %75-100 satın alma, %0-25 bağış (%79,2) ve %0-25 oranlarında değişim (%95,8) yoluyla gelmektedir.

Halk kütüphanelerine Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınların alınmasını katılımcıların yarısı (%50,8) kısmen uygun bulmaktadır. Katılımcıların yaklaşık dörtte biri (%27,5) yayınların büyük bir kısmının Bakanlık tarafından alınmasını uygun bulurken, %21,7'si uygun bulmamaktadır.

Katılımcılara Bakanlık tarafından yayınların satın alınmasının en büyük avantajları sorulduğunda; indirim (%70,8) daha sonra ise iş yükünü azalttığı olduğu görülmektedir. Yöneticilere göre idari personel avantajlar arasında kitapçı, yayıncı vb. unsurlarla uğraşmamanın daha fazla avantaj oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Ankete katılan katılımcılara göre, Bakanlık tarafından yayınların büyük bir kısmının satın alınmasının en büyük dezavantajı kullanıcılarının ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamamasıdır (%84,2). Yine bu orana yakın bir oranda (%70) ikinci dezavantaj dermenin kuvvetli ve zayıf yönlerinin belirlenememesidir. Yerel topluluğun ihtiyaçlarının merkez tarafından tam olarak karşılanamaması da katılımcılar tarafından %68,3 oranında olumsuz bulunmuştur.

Halk kütüphanelerine her yıl sağlanan yeni yayın miktarlarına baktığımızda, araştırmada yer alan kütüphanelerin %40,8'i var olan dermesinin %1-10 kadar yayın sağlarken, kütüphanelerin %40,8'i %11-20 arasında yayın sağlamaktadır. Kütüphanesine var olan dermesinin %31-40 oranında yeni yayın ekleyen kütüphane oranı %7,5'tir.

Halk kütüphanelerinin (%76,7) her yıl dermesinde var olan yayınların %1-10'unu ayıkladıkları görülmektedir. Katılımcıların %9,2'si kütüphanelerinde her yıl düzenli olarak ayıklama işlemi yapılmadığını, hatta bazı kütüphanelerin bugüne kadar hiç ayıklama işlemi yapmadığını belirtmişlerdir.

Derme geliştirme için halk kütüphanelerine ayrılan bütçeye baktığımızda dağınık bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların %25,9'u bütçeyi yeterli bulurken, %32,5'i yetersiz bulmakta, %41,7'si ise bu konuda kararsız kalmaktadırlar. Bütçeyi yeterli bulanların oranının %26'nın altında kalması halk kütüphanelerinin üçte ikisinin bütçe konusunda sıkıntı yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Kurumların derme geliştirme politikasına sahip olup olmadığı

Politika	Sayı	%
Halk kütüphanemize ait bir derme geliştirme politikamız var	2	1,7
Kültür ve Turizm Bakanlığı politikalarını uyguluyoruz	41	34,2
Kendi uygulamalarımız ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın politikalarını birlikte uyguluyoruz	50	41,7
Herhangi bir derme geliştirme politikamız yoktur	27	22,5
Diğer	--	--
Toplam	120	100

Tablo 6'ya baktığımızda, kütüphanelerin %41,7'sinin bir derme geliştirme politikasına olmadıkları bu sebeple kendi uygulamalarını ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın politikalarını birlikte uyguladıkları görülmektedir. Yine kütüphanelerin %34,2'si sadece Kültür ve Turizm Bakanlığının politikalarını uygulamaktadır. Kütüphanelerin %22,5'inin herhangi bir derme geliştirme politikası bulunmamaktadır.

Ankete katılan halk kütüphanelerinin %92,5'nin elektronik derme geliştirme politikası ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığının çalışmaları dışında bir çalışmaları bulunmamaktadır. Ankete katılan halk kütüphanelerinin %55,8'inde derme geliştirme çalışmalarına rehberlik edecek bir kütüphaneci ya da personel bulunurken %44,2'sinde bulunmamaktadır. Bu bağlamda kütüphanelerde bu oran yaklaşık olarak yarı yarıyadır.

Kütüphanelerin derme geliştirme aşamasında öncelik verdiği unsurlara baktığımızda, toplum analizi (%96,7) ilk sırada gelmektedir. Diğer başlıklarda oranlar %50'nin altında kalmaktadır. Kütüphanelerin her biri derme geliştirme için temel ilke niteliğindeki seçenekleri işaretleme oranlarındaki düşüklük ayrıca ele alınması gereken bir durum olarak görülmektedir.

Tablo 7. Derme geliştirmede sistemin nasıl devam edeceği

Sistemin sürekliliği	Yönetici	İdari Personel	Toplam
Kendimiz seçmek isteriz	20	13	33
%	32,3	22,4	27,5
Merkezi alımlar devam etmelidir	4	10	14
%	6,5	17,2	11,7
Alımlar kısmen kendimizce kısmen de merkezi olmalı	38	35	73
%	61,3	60,3	60,8
Toplam	62	58	120
%	100	100	100

Tablo 7'deki bulgulara göre, katılımcıların %60,8'si derme geliştirme aşamasında yayın alımlarının kısmen kendilerince kısmen ise Bakanlık tarafından sağlanmasını uygun görmüşlerdir. Bu işlemi sadece kendileri yapmak isteyen kütüphanelerin oranı %27,5'tir. Merkezi alımların devam etmesini uygun gören kütüphanelerin oranı ise %11,7'dir. Bu oran, mevcut uygulamaya kütüphanelerin %90'a yakın oranda karşı duruş gösterdiklerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tablo 8. Halk kütüphanelerinde yayın seçme ve değerlendirme sürecinin Yayın Seçme Kurulu ve Yayın İnceleme Komisyonu tarafından yürütülmesinin değerlendirilmesi

Değerlendirme	1	2	3	4	5	Toplam
Yönetici	1	9	21	17	14	62
%	1,6	14,5	33,9	27,4	22,6	100
İdari Personel	4	7	21	15	11	58
%	6,9	12,1	36,2	25,9	19	100
Toplam	5	16	42	32	25	120
%	4,2	13,3	35	26,7	20,8	100

1. Bütünüyle olumsuz; 2. Olumsuz; 3. Kararsız; 4. Olumlu; 5. Bütünüyle olumlu

Ankete katılan halk kütüphaneleri çalışanları, yayın seçme ve değerlendirme sürecinin yayın seçme kurulu ve yayın inceleme komisyonu tarafından yürütülmesini %47,5 oranında olumlu bulurken, %35 oranında kararsız ve %17,5 oranında bu durumu olumsuz bulmuşlardır. Olumlu bulanların oranının %50'nin altında kalması dikkat çekmektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Derme geliştirmedeki sorunlar

Sorunlar	Yönetici	İdari Personel	Toplam
Seçimi yapacak bir kütüphaneci ya da uzmanın olmayışı	33	26	59
%	53,2	44,8	49,2
Seçim politikasının olmayışı	18	23	41
%	29	39,7	34,2
Yeterli bütçenin olmayışı	34	32	66
%	54,8	55,2	55
Seçimin büyük bir kısmının Bakanlık tarafından merkezden yapılması	39	32	71
%	62,9	55,2	59,2
Dermenin kuvvetli ve zayıf yönlerinin bilinmemesi	28	30	58
%	45,2	51,7	48,3
Seçim öncesi toplum analizinin yapılmayışı	27	26	53
%	43,5	44,8	44,2
Diğer	3	--	3
%	4,8	--	2,5

Tablo 9'da yer aldığı gibi, halk kütüphanelerinde derme geliştirme ile ilgili ciddi sıkıntılar görülmektedir. Bu konudaki en büyük sıkıntı seçimin büyük bir kısmının

Bakanlık tarafından merkezden yapılmasıdır (%59,2). Derme geliştirme için yeterli bütçenin olmayışı (%55), seçimi yapacak bir kütüphaneci ya da uzmanın olmayışı (%49,2), dermenin kuvvetli ve zayıf yönlerinin bilinmemesi (%48,3) ve seçim politikasının olmayışı (%34,2) derme geliştirme konusunda yaşanan sıkıntılardır.

Derme geliştirme politikasının içeriğinde bulunması gereken unsurlar açısından bakıldığında, ankete katılanlar bu unsurlar içerisinde en çok %80,8 ile hizmet verilen toplumun gereksinimlerinin belirlenmesinin gerektiğini belirtmişlerdir. Yine bu orana yakın bir oranla (%76,5) derme yönetim politikasının amacı ve bunun kütüphane hizmeti yönetim planıyla olan ilişkisi gelmektedir. Diğer unsurlar birbirine yakın oranda katılımcılar tarafından derme geliştirme politikasının içeriğinde bulunması gereken unsurlar olarak görülmektedir.

Tablo 10. Yayın Seçme Yönetmeliğinin değerlendirilmesi

Değerlendirme	Yeterli	Kısmen yeterli	Yetersiz	Toplam
Yönetici	16	41	5	62
%	25,8	66,1	8,1	100
İdari personel	13	39	6	58
%	22,4	67,2	10,3	100
Toplam	29	80	11	120
%	24,2	66,7	9,2	100

Tablo 10'a baktığımızda genel olarak Yayın Seçme Yönetmeliği idari personel (%67,2) ve yöneticiler (%66,1) tarafından kısmen yeterli bulunmuştur. Toplamda katılımcıların %9,2'si Yayın Seçme Yönetmeliğini yetersiz bulurken, yeterli bulunanların oranı toplamda %25'in altında kalmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikası kapsamında yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Ülkemizde derme geliştirme politikalarını belirleyen temel düzenleme Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği ve bu yönetmelik çerçevesindeki uygulamalardır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda halk kütüphanelerinde çalışan personel, derme geliştirme politikasının önemini yeterince anlaşılmadığını düşünmekte ve derme geliştirme politikalarını yetersiz olarak görmektedir.

Ankete katılan halk kütüphanesi personelinin büyük bir çoğunluğunun lisans mezunu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum halk kütüphanelerinde hizmet veren personelin önemli bir çoğunluğunun lisans mezunu olması açısından olumlu değerlendirilmiştir.

Ancak halk kütüphanelerinde çalışan personelin büyük çoğunluğunun lisans mezunu olmasının yanında personelin hangi alandan mezun olduğu da son derece önemlidir. Katılımcıların yarısından fazlasının üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden mezun olması ankete yanıtlarının bilinçli bir kitle tarafından verilmesi açısından önemli görülmektedir. Çalışmaya göre katılımcıların yaklaşık üçte biri kütüphaneciyken onu takip eden oranda yine yaklaşık üçte biri ise müdür unvanındadır. Yine ankete yanıt verenlerin yarıya yakını halk kütüphanesinde idari yönetici görevindeyken diğer yarısı ise idari görevi olmayan kütüphaneci ve personelden oluşmaktadır. Bu durum sonuçların karşılaştırılması ve anlamsal verilerin çıkması açısından önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Halk kütüphanelerindeki çalışma sürelerine bakıldığında, idari personelin ağırlıklı olarak genç çalışanlardan oluştuğu yöneticilerin ise çoğunun en az 10 yıllık iş deneyimi olduğu görülmüştür.

Halk kütüphanelerinde yayın seçim aşamasında büyük çoğunlukla kütüphanecilerin rol aldıkları (%67,5), daha sonra ise yine azımsanmayacak bir oranda müdürlerin bu konudan sorumlu oldukları (%45) bilgisine ulaşılmıştır. Halk kütüphaneleri için böylesine önem arz eden derme geliştirmenin önemli basamaklarından olan seçim işleminin büyük bir kısmını Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılması üzerinde düşünülmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma verileri ve KYGM (Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü)'den elde edilen bilgilere göre halk kütüphanelerinde seçim işlemi çok büyük bir oranda (%90) KYGM tarafından gerçekleştirilmektedir. Derme geliştirme açısından baktığımızda halk kütüphanelerindeki personele seçim işleminde son derece sınırlı bir olanak tanındığı görülmektedir.

Seçim işleminin büyük bir kısmının KYGM tarafından yapılmasının hizmetlerin standart olarak yürütülmesi, kütüphanelerin merkezi olarak yapılandırılması, işlerin kolaylaştırılması ve merkezi denetim ve kontrolün gerçekleştirilmesi açısından katılımcılar için olumlu olarak görülürken, katılımcıların bir kısmı (%15,8) ise seçim işleminin KYGM tarafından yapılmasının hiçbir katkı sağlamadığını düşünmektedirler.

Halk kütüphanelerinde çalışan yöneticiler ve idari personel seçim işlemini kütüphane ve KYGM'nin birlikte yapması gerektiğini düşünmektedirler. Bu işlemi sadece KYGM'nin yapmasının neredeyse hiçbir çalışan tam olarak desteklememektedir. Burada böylesine önemli bir işlemin tek bir merkezden yönetici ve idari personele sorulmaksızın yapıyor olması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Yöneticiler ve idarecilerin %60'ından fazlası Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğinin Yayın İnceleme Komisyonunun seçim işlevini kısmen yerine getirdiğini belirtmişlerdir. Öte yandan Yayın Seçme Kurulunun seçim işlevini yerine getirip getirmemesi hakkındaki sonuçlara bakıldığında, yine yöneticilerin ve idarecilerin yayın seçme kurulunun görevini kısmen yerine getirdiği belirtmişlerdir. Bu durum

inceleme komisyonu ve yayın seçme kurulunun seçim için gerekli tüm unsurları dikkate alıp incelemeyen merkezden bu işlemi gerçekleştirmesinden kaynaklanmasıyla açıklanabilir.

Halk kütüphanelerine sağlanan kaynakların büyük bir oranı (%95,7) Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından gönderilen kaynaklardan oluşmaktadır. Sağlanan kaynakların bu kadar büyük bir oranda tek merkezden sağlanması kütüphanelerin sağlıklı bir şekilde derme geliştirmesini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu koşullarda toplum analizi, kişisel beklenti ve ihtiyaçlara vb. bakarak seçim ve sağlama yapmaktan bahsetmek pek de olanaklı değildir.

Halk kütüphanelerine sağlanan kaynakların ağırlıklı olarak %75-100 satın alma, %0-25 başış ve %0-25 oranlarında değişim yoluyla geldiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında halk kütüphaneleri kaynaklarını büyük bir oranda satın alma yolu ile sağlamaktadır.

Halk kütüphanelerine Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınların alınması yöneticiler ve idareciler kısmen uygun bulmaktadır. Yine katılımcıların yaklaşık dörtte biri yayınların büyük bir kısmının bakanlık tarafından alınmasını uygun bulurken yaklaşık beşte biri ise yayınların büyük kısmının bakanlık tarafından alınmasını uygun bulmamaktadır.

Bakanlık tarafından yayınların satın alınmasının en büyük avantajının indirim olduğu, ardından kütüphanecilerin iş yükünü azaltması geldiği görülmektedir. Yöneticilere ve idari personele göre bakanlık tarafından yayınların satın alınmasının avantajları arasında kitapçı, yayıncı vb. unsurlarla uğraşmamak gelmektedir. Yönetici ve idari personel göre bakanlık tarafından yayınların büyük bir kısmının satın alınmasının en büyük dezavantajı, kullanıcıların ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamamasıdır. Yine bu sebeple dermenin kuvvetli ve zayıf yönlerinin belirlenememesi de bir diğer dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her yıl halk kütüphanelerine sağlanan yeni yayın miktarına baktığımızda kütüphanelerin yarıya yakını dermesine %1-10 arası yeni yayın sağladığı görülmektedir. Uzmanlara göre kütüphanelere her yıl sağlanan yeni yayın miktarı en az %10 olmalıdır. Bu orana bakıldığında kütüphanelerin çoğu bu oranın altında kalmaktadır. Kütüphanelerin yarıya yakınında ise bu oran %11-20 arasındadır.

Anket sonuçlarına göre halk kütüphanelerinde yayın ayıklama işleminden öncelikli olarak kütüphaneciler daha sonra ise müdürler sorumludur. Ayıklama işleminde diğer personellerin rolü kütüphaneci ve müdürlere göre daha azdır.

Ayıklama her kütüphanede belirli zaman aralıkları ve belirli oranda yapılması beklenen bir işlemdir. Ankete katılan halk kütüphanelerinin yarısından fazlası her yıl dermelerinde var olan yayınların %1-10 'unu ayıklamaktadırlar. Fakat yine halk kütüphanelerinin

çoğu ise ayıklama her yıl düzenli aralıklarla ayıklama işlemi yapmamakla birlikte bazı kütüphaneler bu zamana kadar hiç ayıklama işlemi yapmamışlardır. Bu durumda halk kütüphanelerinde sağlıklı bir derme geliştirme politikası izlemesini beklemek çok gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Halk kütüphanelerinde derme geliştirme için ayrılan bütçe değerlendirme sonuçlarına baktığımızda dağınık bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı bütçenin yeterliliği konusunda kararsız ve yarıya yakını ise bütçeyi yetersiz bulmuşlardır. Bu sonuçlar, halk kütüphanelerinin üçte ikisinin bütçe konusunda sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir.

Kurumların derme geliştirme politikasına sahip olma durumu incelendiğinde olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Halk kütüphanelerinin yaklaşık yarısının bir derme geliştirme politikasına sahip olmadığını ve bu sebeple kendi uygulamaları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın politikalarını uyguladıklarını görülmektedir. Kütüphanelerin yaklaşık %35'i Kültür ve Turizm Bakanlığı politikalarını uygulamaktadırlar. Kütüphanelerin yaklaşık %25'inin bir derme geliştirme politikası bulunmamaktadır. Araştırmadaki halk kütüphanelerinin neredeyse hiçbirisinin elektronik derme geliştirme politikası ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı çalışmaları dışında bir çalışmaya sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Derme geliştirme aşamasında halk kütüphanelerinin öncelik verdiği noktalara bakıldığında neredeyse tüm halk kütüphaneleri "toplum analizini" seçmişlerdir. Ancak kütüphanelerin derme geliştirme için toplum analizi kadar önem taşıyan seçimi sağlama, ayıklama, değerlendirme ve koruma gibi diğer unsurlara yeteri kadar önem vermedikleri anlaşılmıştır.

Halk kütüphanelerindeki katılımcıların yarısından fazlası derme geliştirme aşamasında yayın alımlarının kısmen kendilerince kısmen ise Bakanlık tarafından sağlanmasını uygun görmekteydiler. Yayın satın alımlarında sadece bakanlık tarafından yapılmasını uygun görenler yok denecek orandadır. Halihazırda uygulanmakta olan halk kütüphanelerinin yayın satın alım süreçlerinin Bakanlık tarafından sağlanmasına katılımcıların olumsuz yaklaşığı görülmektedir.

Halk kütüphanelerinde yayın seçme ve değerlendirme işlemi Bakanlığa bağlı yayın seçme ve değerlendirme kuruluna bağlıdır. Yayın seçme ve değerlendirme işlemi için katılımcıların yarısından daha azı yayın seçme kurulu ve yayın inceleme komisyonu tarafından bu sürecin yürütülmesini olumlu bulurken yarıya yakını ise bu duruma karşı kararsız kalmışlardır. Sonuçlara baktığımızda kütüphanecilerin bu süreçte rol almak istediklerini anlaşılmaktadır.

Anket katılımcıları tarafından Yayın Seçme Yönetmeliği kısmen yeterli bulunmuştur. Toplamda katılımcıların %10'u Yayın Seçme Yönetmeliğini yetersiz bulmuşlardır.

Öneriler

Türkiye'deki halk kütüphanelerinde derme geliştirme ile ilgili yapılan çalışmanın sonuçlarına ilişkin önerilere aşağıda yer verilmiştir:

1. Türkiye'de halk kütüphanelerinde yerel ve bölgesel gereksinimler ve uluslararası koşullar göz önüne alınarak bir derme geliştirme politikası oluşturulması ve bu politika metnin yasal yaptırımı olan idari bir düzenlenmeye dönüştürülmesi gerekmektedir.
2. Çalışmanın bulgularında ortaya çıkan halk kütüphanelerinde görevli personelinin derme geliştirmenin önemini daha geniş bir çerçevede anlayabilmesi için üniversitelerin ilgili bölümlerinden de destek alarak konuya ilişkin eğitim programları yapılandırılmalıdır.
3. Halk kütüphanelerinde mesleki formasyona sahip daha fazla Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden mezun personel istihdam edilmelidir.
4. Halk kütüphanelerinde derme geliştirme unsurlarından biri olan seçim işleminde Genel Müdürlük seçim yerine denetim ve destek faaliyetlerinden sorumlu kılınmalıdır. Bölgelerde oluşturulacak komisyonlar kütüphane müdürleri, kütüphaneci ve ilgili uzmanlarla koordine biçimde seçim ve sağlama süreçlerini yönetmelidirler. Koleksiyon sağlamada Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlediği kaynakların oranı düşürülmelidir.
5. Halk kütüphanelerinde düzenli aralıklarla yeni yayın seçimi yapılmalı ve işlem prosedür gereği yapılmamalı ve bu işlemi yaparken toplum analizinden faydalanılmalıdır.
6. Derme geliştirmede seçim aşamasında kütüphaneciler konuya ilişkin kuramsal ve uygulamalı çalışmaları takip etmeli, bibliyografyalar vb. kaynaklardan daha fazla yararlanmalıdırlar.
7. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği değiştirilmeli, halk kütüphanelerinde derme geliştirme için kılavuz sayılabilecek bir yapıya getirilmelidir.
8. Yayın İnceleme Komisyonu ve Yayın Seçme Kurulu yeniden yapılandırılmalı, komisyon üyelerinin 'bürokratik teamüller' yanında bilgi ve belge yönetimi alanında uzman ve akademisyenler de yer almalıdır. Ayrıca komisyon faaliyetleri kapsamında sosyoloji, psikoloji, çocuk gelişimi, eğitim, teknik ve uygulamaları bilimler ile mühendislik alanlarından uzmanlardan danışmanlık hizmeti alınmalıdır.
9. Halk kütüphaneleri kaynaklarını büyük oranda sağlama yoluyla edinmektedir. Kaynak sağlama yolunda değişim ve bağış seçenekleri de değerlendirilmeli ve bunun için çalışmalar yapılmalıdır.
10. Halk kütüphaneleri derme geliştirirken kullanıcı beklentilerine öncelik vermeli, dermenin kuvvetli ve zayıf yönlerini belirlemeli, yerel içerikle zengin bir dermenin oluşturulması sağlanmalıdır.

11. Halk kütüphaneleri her yıl dermesinin en az %10'u kadar yeni yayın dermesine eklemelidir ve halk kütüphaneleri düzenli olarak yeni yayınları ve yurt dışındaki literatürü takip etmelidir.
12. Kütüphaneler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı yayın satın alırken kullanıcı isteklerine, derme bütünlüğüne, güncel yayınlara, bütçe olanaklarına, gündemdeki konular ile ilgili yayınlara ve geliştirilecek yeni yayın politikasına riayet etmelidir.
13. Halk kütüphanelerinin bütçeleri doğrudan Kültür ve Turizm Bakanlığından gelmektedir ve bu bütçe her zaman yeterli değildir. Bu sebeple halk kütüphaneleri yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, iktisadi işletmeler ve gelir getirici faaliyetler vb. düşünerek alternatif bütçe sağlama yolları aramalıdır.
14. Halk kütüphanelerinde ayıklama işlemi düzenli aralıklarla ve mutlaka her yıl yapılmalı bu konunun düzenli olarak denetlenmesi sağlanmalıdır.
15. Halk kütüphaneleri var olan bütçelerinin belirli bir kısmını derme geliştirme politikaları için ayırmalıdır. Bakanlık tarafından kütüphanelere sağlanan bütçe ise buna uygun olmalıdır.
16. Halk kütüphanelerine materyal çeşitliliği sağlanarak (e-kitap, sesli kitap, yerel materyaller) bir elektronik derme politikası oluşturulmalıdır.
17. Derme geliştirme aşamasında sadece toplum analizine değil diğer unsurlara (seçim, seçim politikası, sağlama ve sağlama yöntemleri, ayıklama, değerlendirme, koruma ve diğer) da önem verilmelidir.
18. Kütüphaneler toplumsal değişimleri yakından izleyerek farklılaşan beklentiler ve hizmet türlerini yakından takip etmelidirler. Kütüphanelerce gerçekleştirilecek toplumsal analizlerde elde edilen veriler sadece yeni kaynakların sağlanması için değil var olan kaynakların ayıklanması ve hizmetlerin yeniden yapılanması için de kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Agee, J. (2005). Collection evaluation: A foundation for collection development. *Collection Building*, 24(3), 92-95. <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/01604950510608267> adresinden erişildi
- American Library Association. (1987). *Guide for writing a bibliographer's manual*. Chicago, IL: American Library Association.
- Baş, T. (2001). *Anket: anket nasıl hazırlanır, anket nasıl uygulanır, anket nasıl değerlendirilir*. Ankara: Seçkin.
- Çağlayan, A. A. (1991). *1961 ve 1982 anayasalarında düşünce özgürlüğünün düzenlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Çakmak, T. (2011). *Kurumsal içerik yönetimi kapsamında elektronik bilgi ve belge sistemlerinin bir kurum örneğinde değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çingı, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Derme. (2016). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5beab5962644c0.54303143 adresinden erişildi.
- Evans, G. E. (1995). *Developing library and information center collections*. Englewood, Colorado: Libraries.
- Evans, G. E ve Saponaro, M. Z. (2012). *Collection management basics* (6. bs.). Santa Barbara, California: Libraries Unlimited.
- Gökçe, Z. (2008). *Avrupa Birliği'ne giriş süresince Türk halk kütüphaneleri: Derme geliştirme politikaları açısından karşılaştırmalı analizi* (Uzmanlık tezi). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Johnson, P. (1994). Collection development policies: A cunning plan. *Technicalites*, 6(14), 3-6.
- Johnson, P. (2009). *Fundamentals of collection development and management*. Chicago, IL.: American Library Association. <https://digitalcommons.wayne.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1038&context=slisfrp> adresinden erişildi.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*. Ankara: Bilim Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği (2005, 18 Haziran) (Sayı:25849 (Mükerrer)). <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14506/kultur-ve-turizm-bakanligi-yayin--secme-yonetmeli.html> adresinden erişildi.
- Önal, İ. (2005). Okul kütüphanelerinde derme geliştirme: Politikalar ve dermelerin betimlenmesi. *Bilgi Dünyası*, 6(2), 193-218. <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/258> adresinden erişildi.
- Polat, C. (1999). 21. Yüzyıla girerken ülkemizde derleme sorunu. Ö. Bayram, E. Erkan, T. Gülle, D. Toplu, M. Toplu ve E. Yılmaz (Yay. Haz.) *Bilginin Serüveni: Dünün, Bugünü ve Yarını* içinde (ss. 579-612). Ankara. Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Politika. (2016). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5beab340584760.84072331 adresinden erişildi.
- Prytherch, R. J. (2000). *Harrod's librarians' glossary and reference book* (9. bs.). Hampshire: Gower House.
- Singh, S. P. (2004). Collection management in the electronic environment. *The Bottom Line*, 17(2), 55-60.
- Tonta, Y. (1999). Kütüphanelerarası işbirliği ve bilgi kaynaklarının etkin kullanımı. B. Yılmaz (Ed.). *Kütüphanecilik Bölümü 25. Yıl'a Armağan* içinde (ss. 100-108). Ankara: H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü.
- Yılmaz, B. (2005). Türkiye'de halk kütüphaneleriyle ilgili yönetmelikler üzerine bir değerlendirme. Ö. Külcü, T. Çakmak ve N. Özel (Yay. Haz.) *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* içinde (ss. 302-313). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.